

ILM FAN XABARNOMASI

Ilmiy elektron jurnali

TADBIRKORLIK MUHITINI RIVOJLANTIRISHNING XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI

Tursunov Ozodbek Badalovich
FarDU sirtqi bo'lim o'qituvchisi

Rossiya amaliyotida kichik biznesga 1988 yilda ruxsat berilgan. Bu davrda davlat korxonalari kichik korxonalariga bo'linib, ularda yiliga o'rtacha ishchilar soni 100 kishidan oshmagan. SSSR Vazirlar Kengashining 1990 yil avgust oyida qabul qilingan qaroriga muvofiq, xodimlar soni yiliga ko'p bo'lmagan korxonalar: sanoatda - 200 kishi, fan va ilmiy xizmatlarda - 100 ta, ishlab chiqarish sektorining boshqa tarmoqlarida. – 50, noishlab chiqarish tarmoqlarida – 25, chakana savdoda – 15 nafar. Shu bilan birga, iqtisodiy aylanma hajmi ham hisobga olindi, uning miqdoriy qiymatini aniqlash huquqi ittifoq respublikalariga berildi. Biroq, iqtisodiy aylanmaning qiymati amalda o'rnatilmagan. Xodimlar soni bo'yicha korxonalarni kichik deb tasniflash printsiplari zamonaviy Rossiya qonunchiligida saqlanib qolgan. Kichik biznesni rivojlantirish bo'yicha xorijiy va mahalliy tajribani tahlil qilib, biz kichik biznesning quyidagi afzalliklarini ajratib ko'rsatishimiz mumkin: mahalliy biznes sharoitlariga tezroq moslashish bilan; kichik biznes sub'ektlari harakatlarining yanada mustaqilligi, qarorlar qabul qilishda moslashuvchanlik va samaradorlik bilan; nisbatan past operatsion xarajatlar, ayniqsa boshqaruv xarajatlari; shaxsga o'z g'oyalarini amalga oshirish, o'z qobiliyatini ko'rsatish uchun ajoyib imkoniyat bilan; boshlang'ich kapitalga kamroq talab va mahalliy bozor talablariga javob beradigan mahsulot va texnologik o'zgarishlarni tezda joriy etish imkoniyati bilan; kapitalning nisbatan yuqori aylanmasi bilan va boshqalar.

Shunday qilib, Xalqaro mehnat byurosining hisobotida qayd etilishicha, kichik va o'rta korxonalar sezilarli raqobat ustunliklariga ega, ko'pincha yirik korxonalariga nisbatan bir xodimga nisbatan kamroq kapital qo'yilmalarni talab qiladi, mahalliy materiallardan keng foydalanadi va mehnat resurslari.

Kichik biznes egalari jamg'arma va sarmoya kiritishga ko'proq moyil bo'lib, ular muvaffaqiyatga erishish uchun yuqori darajadagi shaxsiy motivatsiyaga ega, bu esa korxonaning umumiy ko'rsatkichlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Kichik biznes sub'ektlari mahalliy (mahalliy) bozorlardagi talab darajasi to'g'risida yaxshiroq xabardor bo'lib, ko'pincha aniq iste'molchilar uchun buyurtma asosida mahsulot ishlab chiqaradi va xodimlarning katta qismini tirikchilik bilan ta'minlaydi. Kichik korxonalar yirik korxonalariga nisbatan aholi bandligini oshirishga hissa qo'shadi va shu orqali professional kadrlar tayyorlash va amaliy bilimlarni ommalashtirishga hissa qo'shadi. Kichik va o'rta korxonalar yirik korxonalariga nisbatan alohida mamlakatlarda ham soni bo'yicha, ham mahsulot ishlab chiqarishdagi (ishlarni bajarish, xizmatlar ko'rsatish) ulushi bo'yicha ustun mavqeni egallaydi.

Masalan, AQShda kichik firmalar barcha xodimlarning 54%, barcha aktivlarning 45%, sof daromadning 35%; Evropa Ittifoqi mamlakatlarida mehnatga layoqatli aholining 70% dan ortig'i kichik korxonalarda ishlaydi; Yaponiyada ishchilar soni 300 nafargacha bo'lgan biznes bo'linmalari (bu barcha korxonalarining 99,5 foizini tashkil qiladi) ishlab chiqarish tarmoqlarida ishchilarning 78 foizini, sotishning 51,8 foizini, shartli sof mahsulotning 56,6 foizini tashkil qiladi. Kichik biznesning AQSH yalpi ichki mahsulotidagi ulushi 52%, Yevropa Ittifoqida 67%, Yaponiyada 55%. Shuni ta'kidlash kerakki, in sobiq SSSR Kichik biznesni rivojlantirishga

yetarlicha e'tibor berilmadi, yirik va o'rta korxonalar ustuvor ahamiyat berildi, bu esa pirovardida sanoat ishlab chiqarishining monopollashuviga olib keldi. Bozor munosabatlariga o'tish bilan bu milliy iqtisodiyot rivojida sezilarli tormoz bo'ldi. Kichik biznesning yuqori darajada rivojlangani mamlakat iqtisodiyotining yuqori darajaga ko'tarilishiga xizmat qildi. Tadbirkorlar mamlakatda ishsizlikning yo'qligini ta'minladilar va umuman mamlakatdagi iqtisodiy vaziyatning yaxshilanishiga ta'sir ko'rsatdilar. Ispaniyada kichik biznesning eng katta ulushi Qishloq xo'jaligi- 80% gacha, qurilish, sanoat, kemasozlik kabi boshqa tarmoqlar taxminan 25-30% ni tashkil qiladi.

Ispaniyada kichik biznesni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirishga qaratilgan ko'plab dasturlar mavjud. Talabalar, ayollar, muhojirlar kabi ijtimoiy himoyaga muhtoj fuqarolar uchun qo'shimcha ish o'rnlari yaratish orqali mamlakatimiz ijtimoiy siyosatida faol ishtirok etayotgan, shuningdek, rivojiga hissa qo'shayotgan kichik biznes subyektlariga davlatimiz tomonidan katta e'tibor qaratilmoqda. iqtisodiy ko'rsatkichlari past bo'lgan hududlar.

Ispaniya hukumati ilm-fanni ko'p talab qiluvchi tarmoqlar va ilm-fan yutuqlarini rivojlantirishga katta e'tibor qaratmoqda. Kichik biznesni rivojlantirish dasturlari Germaniya, Fransiya, Buyuk Britaniya va boshqalar kabi ko'plab Yevropa mamlakatlariga taalluqli Yevropa dasturlariga asoslanadi.

Davlat kichik biznesni qo'llab-quvvatlashga ko'p sonli korxonalar yaratish orqali yordam beradi turli tashkilotlar va mablag'lar. Bunday tashkilotlar ikki guruhga bo'linadi.

Birinchi guruhga o'zaro kafolat jamiyatlari kiradi. Ushbu korxonalar kreditorlarga o'z mol-mulkini garov sifatida taqdim etish yoki kafillik qilish orqali kichik biznesni rivojlantirish uchun kredit olish uchun kafolatlar beradi. Ikkinchi guruhga kichik biznesni moliyalashtiradigan, sarmoya kiritadigan va subsidiyalar beradigan o'zaro moliya kompaniyalari kiradi. Bu guruh o'z ichiga oladi Davlat instituti Ispaniyaga rasmiy kredit berish.

Ispaniyada kichik biznes rivojlanishining ijobiy tomoni byurokratiyaning past darajasini ta'kidlash kerak. Tadbirkorlar kichik biznesni ro'yxatdan o'tkazish va litsenziya olish uchun 24 soatdan ortiq vaqt sarflamaydi. Xuddi shu shartlar mamlakatning norezidentlari uchun ham amal qiladi. Buning natijasida xorij fuqarolari mamlakatimizda kichik biznesni rivojlantirishda ishtirok etmoqda.

Germaniyada kichik biznes. Germaniyada kichik biznes iqtisodiyotning eng muhim tarmoqlaridan biridir. Hukumat kichik biznesni moliyaviy va texnologik jihatdan qo'llab-quvvatlamogda. Ilm-fan sohasida kichik biznesni rivojlantirish uchun maxsus ishlab chiqilgan dasturlar mavjud. Germaniya hukumati kichik biznesni rivojlantirish uchun quyidagi ob'ektlar uchun kredit olish uchun imtiyozlar beradi:

ilmiy ishlanmalar sohasida faoliyat yurituvchi kichik va o'rta biznes tadbirkorlaridan;
sharoitlarni saqlash va yaxshilash uchun loyihalarni ishlab chiquvchi korxonalardan muhit va mamlakatdagi ekologik vaziyat haqida qayg'uradiganlar;

mamlakatning rivojlanmagan hududlarini iqtisodiy nuqtai nazardan rivojlantirishda ishtirok etayotgan kichik korxonalardan;

qurilish va uy-joy yechimlari bilan shug'ullanuvchi tadbirkorlardan;

ishlab chiqarish sharoitlarini yaxshilash sohasida loyihalar ishlab chiquvchi kichik korxonalardan.

Germaniyada kichik va o'rta biznesni rivojlantirishga qaratilgan asosiy dasturlarga quyidagilar kiradi: "Kichik va o'rta biznesga nisbatan ilmiy-texnikaviy siyosatni rivojlantirish konsepsiyasi"; "Ochilish uchun jamg'armalarni rag'batlantirish shaxsiy biznes". Birinchi dastur yordamida mamlakat kichik biznesini moliyalashtirish ta'minlanmoqda. Ikkinchi dastur startap loyihalardan foydalangan holda biznes boshlash uchun qulaydir.

Germaniyada kichik biznes o'ziga xos xususiyatlar va rivojlanish tarixi bilan ajralib turadi. Kapitalizmning vujudga kelgan davridan boshlab, mamlakatda birinchi yirik korxonalar va savdo-sanoat palatalari (SSP) paydo bo'ldi, ular savdo va ishlab chiqarishni rivojlantirishda hamkorlik

qilish maqsadida tadbirkorlarning birinchi birlashmalariga aylandi. Hozirgi vaqtda SSPlar o'z darajasida faoliyat ko'rsatmoqda davlat tashkilotlari, bu barcha kichik biznes sub'yektlarini Palataga a'zo bo'lishga majbur qiladi. Germaniyada kichik biznesni tartibga solishga oid barcha qonun hujjatlari Savdo-sanoat palatasi tomonidan tasdiqlanishi, kelishilishi va tasdiqlanishi kerak. SSPning asosiy vazifasi Germaniyadagi kichik biznesni qo'llab-quvvatlashdir.

Yaponiyada kichik biznesning rivojlanishi.

Muvaffaqiyatli rivojlanish Yaponiya urushdan keyingi yillarda texnik yutuqlar va iqtisodiy o'sish bo'yicha mamlakat dunyodagi eng rivojlangan mamlakatlar uchligiga kirdi. Bunga kichik biznesni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanayotgani ko'mak berdi. Mamlakatda ko'plab ilmiy kompaniyalar va avtomobillar, audio va video uskunalari va boshqa texnik mahsulotlar ishlab chiqarish bilan shug'ullanadigan yirik konsernlarning mavjudligiga qaramay, Yaponiya iqtisodiyotidagi kichik biznesning ulushi qariyb 40% ni tashkil qiladi. Shuni ta'kidlash kerakki, fanni ko'p talab qiladigan mahsulotlar ishlab chiqarish va rivojlantirish innovatsion texnologiyalar Yaponiyada ular faqat shunday qilishadi yirik tashkilotlar, va mamlakatning kichik biznesi qurilish sohasida to'plangan, yengil sanoat va xizmat ko'rsatish sohalari. Shuning uchun Yaponiyaning iqtisodiy siyosati kichik biznesda texnik va fanni ko'p talab qiluvchi ishlab chiqarishni rivojlantirishga qaratilgan. Yaponiya qonunchiligi qattiq tartibga solingan bozor qiymati ishlab chiqarilgan mahsulotlarning ko'payishi / kamayishi miqdoriga cheklovlar joriy etish. Tasdiqlanmagan chegirmalar aniqlangan yoki spekulativ narxlar mavjud bo'lgan taqdirda kichik biznes sub'ektlari o'z faoliyatini amalga oshirish huquqidan mahrum etiladi. Ushbu harakatlar barcha korxonalar uchun amal qiladi. Bozor mexanizmlarining rivojlanishi Yaponiya hukumatiga narxlarning tasdiqlanmagan o'sishi va inflyatsiyaning yuzaga kelishini nazorat qilish imkonini beradi. Yuqoridagilarni inobatga olgan holda, Yaponiyada kichik biznesni rivojlantirish uchun yaxshi sharoitlar mavjud degan xulosaga kelish mumkin. Yaponiya hukumati barcha darajadagi hukumat darajasida fanni talab qiladigan va yuqori texnologiyali sanoatni rivojlantirishda faol ishtirok etayotgan kichik biznesni rivojlantirishning barcha bosqichlarida subsidiyalar ajratadi. Davlat ularga ssudalar ajratadi va kafillik va boshqa turdagi kredit kafolatlarini berish orqali kredit olishga yordam beradi. Ayni paytda davlat ko'magida maxsus tashkil etilgan markazlarda mutaxassislar tayyorlanib, tadbirkorlarga malakali maslahatlar berilmoqda. Subsidiyalar, maxsus imtiyozli shartlarda kreditlar va kreditlar berilishining asosiy maqsadlariga quyidagilar kiradi: fanni ko'p talab qiladigan sanoat korxonalari ishlab chiqarishini takomillashtirish va modernizatsiya qilish bilan; ilmiy muassasalar bilan hamkorlikda ishlab chiqilgan innovatsion texnologiyalarni joriy etgan holda;

yengil va oziq-ovqat sanoatini rivojlantirishga ko'maklashish;

yangi turdagi mahsulotlarni ishlab chiqish va joriy etish;

Yaponiyaning sanoat darajasi sust rivojlangan hududlarida yangi kichik korxonalarni tashkil etish va rivojlantirish bilan. Singapurda tadbirkorlik. Singapur neft mahsulotlarini qayta ishlash va yarimo'tkazgichlarni ishlab chiqarish bo'yicha dunyodagi eng yirik markazdir. Ko'pgina ekspertlarning fikricha, Singapur - eng yaxshi joy tadbirkorlik faoliyati uchun. Mamlakatda rivojlangan bozor iqtisodiyoti va moliyaviy infratuzilma mavjud, chunki aynan shu yerda dunyoning 3000 dan ortiq yirik kompaniyalarining vakolatxonalarini joylashgan. Singapurda iqtisodiyot va tadbirkorlikning gullab-yashnashining asosiy sabablari:

1. Mamlakatda qulay iqtisodiy vaziyat va jozibador sarmoyaviy muhitning mavjudligi. Kichik biznesga nisbatan imtiyozli soliq qonunchiligi mavjud bo'lib, u xorijiy kapital va investitsiyalarni jalb qilishga qaratilgan. Shuningdek, foydani o'tkazish bo'yicha majburiyat yo'q, investitsiya kafolatlari taqdim etiladi Pul iqtisodiyotga va boshqalarga.

2. Singapurda kichik biznesning asosini turli xizmatlar: savdo, transport, aloqa, moliya, turizm va boshqalar tashkil etadi. Ushbu xizmat ko'rsatish sohalari mamlakat aholisining katta qismini, ya'ni

70-80% ni ish bilan ta'minlaydi. Aksariyat Singapurliklar yakka tartibdagi tadbirkorlar, ba'zilari esa turli kompaniyalarning aktsiyalari va boshqa qimmatli qog'ozlariga ega. Shunday qilib, Singapurda o'rta sinf umumiy aholining taxminan 80% ni tashkil qiladi.

3. Kichik biznesni ochish va bevosita faoliyatni amalga oshirish uchun qonun hujjatlarida belgilangan va qat'iy ijro etilishi shart bo'lgan maqbul sharoitlar yaratilgan. Maxsus imtiyozlar o'z biznesini boshlayotgan kichik va o'rta korxonalar uchun mo'ljallangan. Evropa Ittifoqining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining asosi hisoblanadi. Evropa Ittifoqi 20 milliondan ortiq kichik va o'rta biznesga ega, bu umumiy aylanmaning yarmidan ko'pi va qo'shilgan qiymatini beradi. Evropaning kichik biznesida band bo'lgan aholining soni taxminan 70% ni tashkil qiladi. Eng ko'p savdo, qurilish va oziq-ovqat sanoati kichik korxonalari tashkil etildi. Evropada kichik biznes raqobatni rivojlantirishni rag'batlantiradi, "kuchlar" yirik kompaniyalar yangi texnologiyalarni joriy etish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, butun Evropa iqtisodiyoti samaradorligi kichik va o'rta biznesning muvaffaqiyatli faoliyatiga bevosita bog'liq. Shu sababli, Evropa Ittifoqi doirasida kichik biznesni qo'llab-quvvatlash siyosati amalga oshirilmoqda, uning asosiy maqsadi, bu ish faoliyatining maqbul sharoitlarini muvozanatlash, biznes faoliyati uchun maqbul sharoitlarni kamaytirish, kichiklarning raqobatbardoshligini oshirishdir. Evropa Ittifoqi tarkibiy fondlaridan, masalan, mintaqaviy rivojlanish jamg'armasi, ijtimoiy fond kabi amalga oshiriladi. Inqiroz sharoitida Evropadagi kichik biznes bozorda manevroda foydalanish imkoniyatiga ega bo'lgan holda eng samarali tarzda moslashtirildi. Kichik korxonalar Evropa mamlakatlariga iqtisodiy sohada turg'unlik hodisalarini engishga yordam beradigan begona korxonalar egallaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Турсунов, О. Б. (2022). ТРАНСПОРТ ИНФРАТУЗИЛМАСИНИНГ МАЗМУНИ, ТАРКИБИ ВА МИНТАҚА ИҚТИСОДИЙ РИВОЖЛАНИШИГА ТАЪСИРИ. *SO 'NGI ILMIIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI*, 5(2), 190-196.
2. Badalovich, T. O. (2022). Legal and institutional basis of development of transport services and transport infrastructure during the coronavirus pandemic. *ASIA PACIFIC JOURNAL OF MARKETING & MANAGEMENT REVIEW ISSN: 2319-2836 Impact Factor: 7.603*, 11(09), 55-61.
3. Badalovich, T. O. (2022). Indicators representing the level of provision of transport services and infrastructure of the region. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429*, 11(09), 123-127.
4. Турсунов, О. Б. (2022). Иқтисодий эркинлаштириш даврида транспорт хизматлари ва инфратузилмасининг ривожланиш тенденциялари ва ҳудудий хусусиятлари. *Ta'lim fidoyilari*, 8, 196-204.
5. Турсунов, О. (2022). ТРАНСПОРТ ХИЗМАТЛАРИ ВА ИНФРАТУЗИЛМАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАР ТАЖРИБАСИ. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(13), 4-9.
6. Турсунов, О. Б. (2022). ЎЗБЕКИСТОНДА ИҚТИСОДИЙ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШ ШАРОИТИДА ТРАНСПОРТ ХИЗМАТЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ БОШҚАРИШ ВА САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ. *IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIIY JURNALI*, 2(12), 41-45.
7. Турсунов, О. Б., & Турғунов, З. Х. (2022, December). ИҚТИСОДИЙ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШ ШАРОИТИДА ТРАНСПОРТ ХИЗМАТЛАРИ ВА ТРАНСПОРТ ИНФРАТУЗИЛМАСИ ШАКЛЛАНИШИНИНГ ҲУДУДИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ. In *Proceedings of Scientific Conference on Multidisciplinary Studies* (Vol. 1, No. 3, pp. 28-32).

8. Tursunov, O. (2023). TRANSPORT XIZMATLARINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHINING NAZARIY ASOSLARI. *Eurasian Journal of Academic Research*, 3(1 Part 2), 170-175.
9. Турсунов, О. (2023). МИНТАҚАВИЙ ТРАНСПОРТ ИНФРАТУЗИЛМАСИНИ СТРАТЕГИК БОШҚАРУВ МЕХАНИЗМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. *Research Focus*, 2(2), 46-53.
10. Umarov, O. Q., & Tursunov, O. B. (2023). Socio-Economic Effectiveness of State Leadership. *Web of Synergy: International Interdisciplinary Research Journal*, 2(3), 97-101.
11. Умаров, О. Қ., & Турсунов, О. Б. (2023). Миллий боғ ва хиёбонлардан фойдаланишнинг иқтисодий самарадорлиги. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMYIY JURNALI*, 3(4), 389-393.
12. Badalovich, T. O. (2023). IQTISODIYOTNI MODERNIZATSIYALASH SHAROITIDA TRANSPORT INFRAUZILMASI RIVOJLANTIRISH VA TRANSPORT XIZMATLARINING BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMYIY JURNALI*, 3(5), 178-184.
13. Maxsudov, S., Tursunov, O., Baltabayeva, M., Akhmadaliyeva, M., & Rakhimova, K. (2023). Influence of the innovative environment on the activation of enterprises in free economic zones. In *BIO Web of Conferences* (Vol. 65, p. 09004). EDP Sciences.
14. Tursunov, O. B. (2023). O'ZBEKISTONDA TRANSPORT XIZMATLARI FAOLIYATI TAHLILI VA XIZMATLAR BOZORIDAGI TENDENSIYALAR O'ZGARISHI. *SUSTAINABILITY OF EDUCATION, SOCIO-ECONOMIC SCIENCE THEORY*, 1(12), 77-84.
15. Турсунов, О. (2023). РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ЛИЗИНГА В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. *Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research*, 10(09), 286-289.
16. Badalovich, T. O. (2023). Transport xizmatlari korxonlari faoliyatini raqobatdoshligi va risklarni boshqarish jarayoniga omillar ta'sirini baxolash. *Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi*, 2(1), 843-846.
17. Badalovich, T. O. (2023). O'zbekistonda transport-logistika xizmatlarini rivojlantirish va logistika xizmatlari sifatini boshqarish jarayonlarini iqtisodiy baholash. *Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi*, 1(2), 832-838.
18. Badalovich, T. O. (2023). O 'ZBEKISTONDA «YASHIL IQTISODIYOT» NI RIVOJLANTIRISH ASOSIDA BARQAROR IQTISODIY O 'SISHNI TA'MINLASH YO 'LLARI. *SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR*, 1(5), 43-48.
19. Badalovich, T. O. (2024). THE CONTENT OF ENTREPRENEURSHIP IN THE NATIONAL ECONOMY AND ITS DEVELOPMENT EVOLUTION. *International Multidisciplinary Journal for Research & Development*, 11(04).
20. Badalovich, T. O. (2024). SOLIQ TIZIMIDA FISKAL SIYOSATI VA UNI REJALASHTIRISH HOLATI. *ILM FAN XABARNOMASI*, 1(1), 245-246.